

Fordypningsoppgave

VHS734 Helsesykepleie

Når barn sørger. When children grieve

Kandidatnummer 2

Totalt antall sider inkludert forside: 37

Molde, 11 mai 2022

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§16 og 36.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert, jf. høgskolens regler og konsekvenser for fusk og plagiat	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Personvern

Personopplysningsloven

Forskningsprosjekt som innebærer behandling av personopplysninger iht.

Personopplysningsloven skal meldes til Norsk senter for forskningsdata, NSD, for vurdering.

Har oppgaven vært vurdert av NSD?

ja nei

- Hvis ja:

Referansenummer:

- Hvis nei:

Jeg/vi erklærer at oppgaven ikke omfattes av Personopplysningsloven:

Helseforskningsloven

Dersom prosjektet faller inn under Helseforskningsloven, skal det også søkes om forhåndsgodkjenning fra Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, REK, i din region.

Har oppgaven vært til behandling hos REK?

ja nei

- Hvis ja:

Referansenummer:

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Ingeborg Ulvund

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven. §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Dato: 10.05.22

Sammendrag

Tittel: Når barn sørger
Bakgrunn: Sorg hos barn er et tema som ofte dukker opp på helsesykepleiers kontor, tenker det derfor er viktig med kunnskap om sorg.
Metode: Litteraturstudie
Resultat/funn: Barn ønsker å bli inkludert i ritualer i forbindelse med et dødsfall. Å skape rom for å minnes den døde ser man også er til stor hjelp for barn som har mistet en nær relasjon. Noen barn opplever det vanskelig å fylle det tomrommet som blir etter at en nær relasjon dør.
Konklusjon: Faglitteratur og forskning sier mye det samme. Barn ønsker å være en del av ritualer i forbindelse med begravelse. Å miste en tilknytningsperson er vanskelig for barn, og det kan oppleves vanskelig å erstatte den trygge voksne.
Nøkkelord Grief, coping, child, bereavment, parental death

Summary

Title: When children grieve
Background: Grief in children is something that often appears in the health nurse's office, so it is important to have knowledge about this.
Method: Literature study
Result: Children want to be included in rituals in connection with a death. Creating space to remember the dead is also seen as a great help for children who have lost a close relationship. Some children find it difficult to fill the void left by a close relationship.
Conclusion: Non-fiction and research say much the same thing, children want to be a part of rituals in connection with funerals. Losing a mother/father/sibling is difficult for children, and it can be difficult to replace the safe adult.
Keywords: Grief, coping, child, bereavement, parental death

Innhold

1.0	Introduksjon og bakgrunn	1
1.1	Introduksjon.....	1
1.2	Bakgrunn for valg av tema.....	2
2.0	Hensikt og problemstilling	4
3.0	Teoretisk perspektiv	5
4.0	Metode	6
4.1	Litteratursøk.....	6
4.2	Analyse.....	7
5.0	Resultat/funn.....	8
5.1	Skape og dele minner.....	8
5.2	Etablere en ny hverdag.....	9
5.3	Vanskelig å fylle tomrommet etter den døde.....	9
6.0	Diskusjon.....	11
6.1	Metodediskusjon.....	11
6.2	Resultatdiskusjon.....	11
7.0	Oppsummering	15
	Referanseliste	
	Vedlegg.....	

1.0 Introduksjon og bakgrunn

1.1 Introduksjon

Tema i denne oppgaven er, hva vil det si for et barn å miste en nær relasjon, og hva opplever barnet hjelper i sorgen etter dødsfallet.

Tidsskriftet Sykepleien har nettopp utført en undersøkelse blant 2000 sykepleiere om hvordan barn som pårørende blir ivaretatt. «Bare vel 4 av 10 sykepleier oppgir at deres arbeidsplass har rutiner og retningslinjer for å ivareta barn som pårørende» (Bergsagel 2022). I forbindelse med samme undersøkelsen ble også leder av helsesykepleiers faggruppe, Ann Karin Swang, intervjuet. Hun sa at ofte blir ikke helsesykepleier informert av spesialisthelsetjenesten om når barn er pårørende (Fonn 2022). Dette er noe jeg kan kjenne meg igjen i fra egen jobb, som sykepleier i helsesykepleierstilling ved en barneskole, hvor i et tilfelle jeg ble kontaktet av en mor som kunne informere om at barnets far lå på sykehuset og var forventet å dø innen få dager. Da hadde denne faren ligget på sykehuset i over en måned, og skolehelsetjenesten var ikke informert.

Helsesykepleierne sier i Sykepleiens undersøkelse (2022) at de i for liten grad blir brukt til å hjelpe barn som pårørende står det innledningsvis i artikkelen (Fonn 2022). Ivaretagelse av barn som pårørende tenker jeg det er viktig å rette mer fokus mot. At det ble gjennomført en undersøkelse blant så mange sykepleiere gjør nettopp dette.

Å ivareta barn som pårørende er en lovfestet rett barn har, det står i helsepersonelloven §10.a at helsepersonell skal ivareta barn som pårørende (Helsepersonelloven 2017). Dette står også skrevet i de yrkesetiske retningslinjene for sykepleier hvor sykepleier skal ivareta pårørendes rett til informasjon, og at når barn er pårørende skal deres særskilte behov ivaretas. (Norsk sykepleierforbund (NSF) 2019). I helsepersonelloven står det i § 10b: «Første ledd: Helsepersonell skal bidra til å ivareta det behovet for informasjon og nødvendig oppfølging som mindreårige barn kan ha som følge av at en foreldre eller at søsken dør» (Helsepersonelloven 2017).

Barns rettigheter som pårørende er nøye forankret i lovverket. I Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjeneste § 6.i står det at helsetjenesten i skoler har ansvar for: «styrking av barn og unges autonomi og ferdigheter i å mestre sin hverdag og forhold knyttet til deres fysiske, psykiske og seksuelle helse.» (2018) Da jeg i denne oppgaven velger å skrive om barn i sorg tenker jeg at denne paragrafen er viktig, da å ivareta barns psykiske helse er innenfor

helsesykepleiers ansvarsområde. I oversiktsartikkelen «Supporting children and adolescents following parental bereavment: guidance for health-care professionals» sier de blant annet at minnemarkering kan hjelpe barn i sorgen (Kentor og Kaplow 2020). Artikkelen sier også at det er viktig for helsepersonell å gjenkjenne og normalisere hvordan sorg kan opptre for å støtte disse barna i deres sorg. (Kentor og Kaplow 2020)

1.2 Bakgrunn for valg av tema

I min jobb som sykepleier i en helsesykepleierstilling i skolehelsetjenesten har jeg opplevd en del barn som har behov for samtaler etter at de har mistet noen viktige personer i livet sitt, jeg har blitt kontaktet av barn, foreldre og lærere som opplever behov for slike samtaler. Lærere på skolen lurer på hvordan de best mulig kan hjelpe barna, og foreldrene vil at barna skal ha en trygg voksen de kan prate åpent med om sine følelser. Opplever at mange foreldre sier at barna deres ikke vil prate med dem om følelsene sine, og at foreldrene derfor mener det kan være lettere for barna å prate med en utenforstående. Jeg har ikke møtt mange barn som i første møte med en helsesykepleier åpner seg opp og forteller sine innerste tanker. Jeg har møtt barn som nekter å prate om sorgen, men jeg har også møtt de barn som prater veldig åpent om sorgen og er reflekterte over det de opplever. Derfor er temaet sorg noe som skaper undring i meg, og jeg har lyst til å lære mye mer om temaet. Samtidig som at undervisningen vi har hatt om temaet var veldig spennende, og gjorde meg mer nysgjerrig rundt temaet sorg.

I møte med disse barna er det viktig å ha et godt samarbeid med skolen, da skolen er en plass hvor barnet oppholder seg store deler av dagen. Det er også viktig med god kollegastøtte for helsesykepleier, da dette er et tema som kan være vanskelig å stå i alene. Jeg har også hatt erfaring med å måtte henvise videre til psykolog i kommunen, som er en del av nasjonal faglig retningslinjer ved oppfølging av barn, hvor det står at «Ved behov bør barnet/ungdommen henvises til videre oppfølging hos for eksempel fastlege eller psykiske helsetjenester i kommunen» (Helsedirektoratet 2022 a)

Kari Dyregrov og Atle Dyregrov har skrevet en artikkel i *Scandinavian Psychologist*, om nettopp omfanget av dette, altså barn som mister en nær relasjon. De skriver at det ikke finnes noen nøyaktige tall i Norge på hvor mange som mister foreldre, men at ca 4% i den vestlige verden mister en eller begge foreldrene før fylte 18 år. (Dyregrov og Dyregrov 2016)

Og hvilke konsekvenser har dette tapet for barnet?

Atle Dyregrov og Martin Lytje skriver: «Vi vet at tap i barndommen kan skape store problemer for barn. Livslange konsekvenser kan følge, ikke minst fordi de er så avhengige av de voksne rundt seg. Dødsfall kan gripe inn og forstyrre barns kognitive og emosjonelle utvikling.» (2021, 41)

Dette tenker jeg er viktig kunnskap for helsesykepleiere for at vi skal kunne hjelpe barn i sorg på best mulig måte.

2.0 Hensikt og problemstilling

Hensikten med denne oppgaven er å få en dypere innsikt i tema sorg. Og hva som kan hjelpe barnet i sin sorgprosess.

Problemstilling jeg ønsker å svare på er:

Hva opplever barn hjelper i deres sorg etter død av en nær relasjon?

3.0 Teoretisk perspektiv

I denne oppgaven kunne jeg brukt flere perspektiver, blant annet tilknytningsperspektiv, mestringsperspektiv, sorgperspektiv og salutogent perspektiv. Valgte å bruke tilknytningsperspektiv da jeg så at dette var noe som var gjennomgående i en del av forskningen. Øivind Kvello (2011) skriver at tilknytning mellom barn og foreldre har med graden av tillit og trygghet til hverandre å gjøre (2011, 88). Magne Raundalen (2008) skriver at tilknytning er behovet for trygghet og nærhet av omsorgspersoner, men også muligheten for å utforske og forske. Barnet skaper denne tilknytningen tidlig i livet, og den første personen er som regel mor. Dersom mor ikke er tilstede, er det som regel far som er den foretrukne. Men det kan også være andre omsorgspersoner som barnet knytter seg til (Raundalen 2008, 161). Ifølge Bowlby tilknytningsteori, mener han at det bygges forskjellig tilknytning til personer ut ifra den kontakten barnet har med omsorgspersonen. (Kristensen 2021, 51). Jeg ønsket å se nærmere på tilknytningsteori, da oppgaven handler om barn som mister en mor/far eller søsken. Kristensen mfl. (2021) skriver at «Sorg formes av den tilknytning man har hatt til avdøde» (Kristensen mfl. 2021, 27). Kvello (2011) sier at barn som har trygg tilknytning har en bedre evne til å forstå egne og andres følelser (2011, 100), derfor tenker jeg at det å ha en trygg tilknytning kan hjelpe barn i deres sorgprosess.

4.0 Metode

Dette er en litterærstudie. Dalland (2017) skriver at; «I den litterære oppgaven henter du data fra eksisterende fagkunnskap, forskning og teori.» (Dalland 2017, 207). En litterærstudie anser jeg for å være godt egnet til denne oppgaven fordi den gir et bredt grunnlag for kunnskap.

I denne oppgaven ønsket jeg å finne erfaringer fra barn for å svare på problemstillingen min, søket etter forskningsartikler dreide seg derfor om å finne enkeltstudier av et kvalitativt design. Om kvalitativ forskning skriver Dalland (2017) at kvalitativ data tar for seg det som omhandler opplevelser og meninger som ikke kan tallfestes (52). Det ble inkludert sju artikler med kvalitativt design, hvorav fem artikler var basert på barns erfaringer (noen hadde både barn og foreldres erfaring), artikkel med foreldres erfaring og den siste hadde ansatte i en barnehage sine erfaringer. Artikkene som hadde foreldre eller barnehageansatte sitt perspektiv hadde fokus på barnas sorg, på hvordan barnet fortalte om og bearbeidet sorgen. Alle artikkene er satt inn i oversiktstabeller, se vedlegg 3-9.

Da jeg hadde kommet frem til hvilket tema jeg ønsket å skrive om, sorg, startet jeg å jobbe med forskjellige problemstillinger. Jeg jobbet meg frem til hvilket perspektiv jeg ønsket å fokusere på og hva som var hensiktsmessig å tilegne seg mer kunnskap om.

Jeg hadde tidlig samtale med veileder om hvordan starte oppgaven, hvor det kom frem at det var lurt å starte søkeprosessen for å utforske hva slags forskning som var gjort rundt tema sorg, og barns opplevelse av den. Etter dette begynte jeg å søke etter hva som fantes av litteratur til temaet sorg.

4.1 Litteratursøk

Det viste seg at det ikke skulle være så enkelt å finne gode artikler rundt dette temaet, der barn ble intervjuet eller observert i sorgprosessen. Tidlig i prosessen hadde jeg time med bibliotekar for å få starthjelp til søk etter forskningsartikler. Da ble det fort klart at det var lite publisert forskning fra barnets perspektiv, da det ofte kom opp artikler som omhandlet hvordan foreldre håndterte sorgen etter tapet av et barn.

Med utgangspunkt i PIOC skjema, vedlegg 1, ble søkeord indentifisert og inklusjons og eksklusjonskriteriene bestemt.

Ved første søk brukte jeg ordene: Grief, child, coping og death, med søk på artikler tilbake til 2012. Søk i databasene Ovid nursing. Ved søk i Ovid PsykINFO, ble søkeordene

parents death og parentally bereaved children brukt. Tre artikler ble funnet i manuelt søk i google scholar. Artiklene som ble funnet i manuelt søk vil ikke bli presentert i en tabell over søkehistorikk. Alle søk presenteres i vedlegg 2.

Da det viste seg at det var lite forskning gjort på barn i alder 6-12 år, valgte jeg i etterkant å fokusere på alle barn opp til 12 år. Forskning der barns sorg ble belyst gjennom foreldre eller barnehageansatte ble også inkludert.

Inkluderingskriterier

- Barn under 12 år
- Opplevd tap av foreldre eller søsken
- Omhandler barns sorg
- Kvalitativ forskning

Ekskluderingskriterier

- Artikler eldre enn 10 år
- Forskning som ikke var på skandinavisk eller engelsk

4.2 Analyse

Først leste jeg gjennom funnene i alle artiklene for å få oversikt over materialet. Deretter leste jeg en og en artikkel og trakk ut funn som svarte på problemstillingen. Deretter ble funn som omhandlet det samme samlet i felles kategorier. Der artiklene omhandlet både barns og foreldrenes sorg ble bare det som var relatert til barns sorg trukket ut. Gjennom analysen kom det frem tre tema som presenteres under funn.

5.0 Resultat og funn

I dette kapitlet vil jeg presentere forskning jeg har funnet. Vil dele den inn i underkapitler etter hva funnene viste.

5.1 Skape og dele minner

Barn satte pris på å delta i begravelsen og aktivitetene rundt begravelsen, som å besøke graven i ettertid (Søfting mfl. 2016 og Bugge mfl.2014), og det antydes at dette var en del av prosessen ved å sørge. Jente på 11 år skrev minneord i sin fars begravelse, som presten leste opp i begravelsen. Hun var veldig glad for å bli involvert i begravelse og sa; «I wanted something from me as well» (Søfting mfl. 2016, 147). Barn fortalte om venner og skole- og barnehageansatte som deltok i begravelse (Søfting mfl. 2016 og Lytje og Dyregrov, 2021). En gutt på 12 år som nettopp hadde mistet sin pappa sier; «My class was also there. I wanted them to, because then they could also see and understand» (Søfting mfl. 2016, 148). Jente på 9 år, som også hadde mistet sin pappa, sa om deltagelse fra lærer; «Even my teacher was at the funeral. For me only.» (Søfting mfl. 2016, 148). Det å besøke gravstedet i ettertid var for noen også viktig (Bugge mfl. 2014 og Søfting mfl. 2016). «She often brings something from her daily life or a memory from a holiday to her mother`s grave. It is very helpful to her» (Bugge mfl. 38), forteller en far.

Mange av barna fortalte om å dele minner, skape nye minner om de døde (Bugge mfl. 2014, Lytje og Dyregrov 2021, Søfting mfl. 2016 og Weber mfl. 2019). Noen barn pratet om hva deres døde foreldre gjorde nå, slik ble de en del av dagliglivet til barnet (Weber mfl. 2019). Andre bevarte minne om deres søsken eller foreldre ved at de involverte dem i leken sin (Bugge mfl. 2016) og i bursdagen deres (Søfting mfl. 2016 og Jonas-Simpson mfl. 2015). En 7 år gammel jente som hadde mistet sin bror fortalte; «We make a cake for him... we celebrate him.» (Jonas-Simpson mfl. 2015, 246.) Noe hun sa føltes godt (Jonas-Simpson mfl. 2015).

Barna brukte også lek og samtale for å kunne minnes (Jonas-Simpson mfl. Weber mfl. 2019 og Bugge mfl. 2014). En 7 år gammel gutt var glad når han kunne prate med sin døde bror om kvelden og fortalte at han savnet han, en annen gutt på 6 år fortalte at han ba til han (sitt søsken som var død) i den tro at de ville høre det, der hvor de var i himmelen. Når disse barna pratet med sine søsken som var døde, følte de et slags nærvær med dem (Jonas-Simpson mfl.2015). Dette samsvarer med studien til Bugge mfl. (2014) hvor foreldrene

sier at søsken brukte den døde søkenes sitt navn i leken, og holdt dem levende i deres lek ved at, som foreldrene forklarer; at barnet ønsket å invitere hennes døde søsken i bursdagen, og å feire bursdag til den døde også. Et barn i studien til Akard mfl. (2019) sa at hun hadde forandret seg etter hennes (søsterens) dødsfall i en positiv retning, hun sa: «I've had some positive changes because she set a very good example for me. She was always encouraging me to do the right thing. And, I know that she'd want the best for me.» (Akard mfl. 2019, 23).

5.2 Etablere en ny hverdag

For barn kommer sorgen i bølger skriver Meyer-Lee mfl. (2020). De fant også at det er viktig at omsorgspersoner blir veiledet på hvor viktig det er å normalisere barns sorgreaksjoner. Dette var viktig for at barna skal klare vise sorg for de rundt seg (Meyer-Lee mfl. 2020). Barn i studien til Jonas- Simpson mfl. (2015) sier de kunne ofte skjule sin egen sorg i et ønske om å lette foreldrenes sorg. Et barn sa at det å se sine egne foreldre triste, etter dødsfall av et søsken, gjorde at de selv ble enda mer lei seg. «...But to see when your parents get really sad about something is... I mean it tells you how important it is. And that's more sad for me than my personal experience with it.» (2015, 247)

Bugge mfl. (2014), i deres studie sier foreldrene at barna deres likte å se på bilder og videoer av den døde forelderens. Foreldrene beskrev også hvor vanskelig det var å etablere en «ny» hverdag etter tapet av en foreldre eller et søsken. De var nødt til å finne ut hvordan de skulle takle sin egen sorg og være en trygghet for sine barn (Bugge mfl. 2014). Å etablere en ny hverdag etter døden var ikke lett, kunne en pappa fortelle. (Bugge mfl. 2014, 39). Foreldre beskrev også hvordan barna trengte mer nærhet etter tapet, som å sove i samme seng, sitte nærme hverandre og å gi hverandre gode klemmer. De sa også at det å se hva barnet trengte, samtidig som å se hvordan forelderens synes det er vanskelig å dekke disse behovene, kan gjøre at vi klarer å få til et bedre støtteprogram rundt disse familiene (Bugge mfl. 2014, 41).

5.3 Vanskelig å fylle tomrommet etter den døde

Noen barn forteller også om vanskeligheten med å fylle tomrommet etter den døde, og hvordan forhold til de gjenlevende kunne endre seg (Akard mfl. 2019 og Meyer-Lee mfl.

2020). For eksempel kunne forhold mellom søsken bli tettere eller mer distansert (Akard mfl. 2019) Et søsken sa; «It has brought us closer together, having my brother die, `cause it just showed us that we can lose each other really fast.» (Akard mfl. 2019, 23). Flere av barna sammenlignet deres døde og gjenlevende foreldre, og fortalt hva de hadde mistet, og ikke kunne få igjen av den gjenlevende forelderen (Meyer-Lee mfl. 2020). De fortalte om hvilken egenskap foreldrene hadde, og at den gjenlevende forelderen ikke klarte gjenskape det samme. (2020) «I hate to say this because I love my father... but had I had the choice, I probably would have had my father die rather than my mother.» (Meyer-Lee mfl. 2020, 251).

6.0 Diskusjon

6.1 Metodediskusjon

Tidlig i søkeprosessen fikk jeg veiledning av bibliotekar. Her fikk jeg hjelp til hvilke søkeord jeg kunne bruke for å svare på problemstillingen, og sammensetning av disse. I ettertid ser jeg at jeg kunne ha brukt mer tid på å finne gode søkeord for muligens å finne flere artikler.

Forskningen jeg ønsket å finne skulle omhandle barnets perspektiv, opplevde dette som noe utfordrende, da det viste seg at det fantes lite forskning om barns opplevelser av sorg. Men da det var dette perspektivet jeg ønsket å bruke, valgte jeg også og inkluderer artikler om barns sorg belyst av foreldre og barnehageansatte.

6.2 Resultatdiskusjon

I denne oppgaven ønsket jeg å se på hva barn opplever hjelper i deres sorg etter død av en nær relasjon. Jeg ønsket å se på dette fra barnets perspektiv. Hvordan opplever barn det at mor/far eller et søsken dør, og hva synes de hjelper i deres sorgprosess? Røkholt og Bugge (2017) skriver at felles for barn som opplever sykdom og død, er behovet for å bli hørt og tatt hensyn til. Behovet for informasjon er viktig. Videre skriver de at helsesykepleier og lærere må bli kjent med barna og familien for å kunne hjelpe til på en god måte.

«Hensikten med hjelpen er støtte til å opprettholde hverdag og skolefungering på best mulig måte.» (Røkholt og Bugge 2017, 91). For skolebarn er skolen en plass barn tilbringer store deler av sin hverdag, og hvordan denne hverdagen oppleves har betydning for barn og unges psykiske helse (Mælan og Tjomsland 2021, 71). Derfor tenker jeg at samarbeid mellom lærer og helsesykepleier er viktig for å ivareta barn som har opplevd at noen i nær familie har dødd. Dette støttes også av Mælan og Tjomsland (2021), som sier at å samarbeide på tvers av yrkesgrupper er hensiktsmessig for å ivareta barn og unges helse, og at samarbeidet mellom helsesykepleier og lærer viktig (Mælan og Tjomsland 2021, 72). Dette tenker jeg også gjelder barn i barnehage, men her er helsesykepleier litt distansert da de ikke jobber fysisk i barnehagen, men på en helsestasjon. Derfor er det viktig med tverrfaglige møter også med barnehagebarn. At helsesykepleier kan jobbe fysisk i barnehager er en annen diskusjon, en diskusjon jeg tenker er viktig å ta, men blir ikke diskutert mer i denne oppgaven.

Når det gjelder hva barn opplever hjelper i deres sorg, kom det frem i funnene at barna ønsket å dele sorgen og minnene sine om den døde med andre (Bugge mfl. 2014, Lytje og Dyregrov 2021, Søfting mfl. 2016 og Weber mfl. 2019). Barna satte pris på å delta i begravelse og aktiviteter rundt det å minnes den døde (Bugge mfl. 2014 og Søfting mfl. 2016). Atle Dyregrov (2010) sier at barn med fordel kan delta i forberedelse av en begravelse, spesielt de eldre. «Barn som engasjeres i begravelsesforberedelsene, opplever et sterkere fellesskap med de voksne og har det bedre når de får ta aktiv del i forberedelsene.» (Dyregrov 2010, 45). Dyregrov og Dyregrov (2007) sier at «Ritualer er med på å gjøre det uvirkelig virkelig» (153), å kunne delta i disse ritualene gir det en meningsfull ramme og kan lindre sorgen (2010, 153). Dyregrov og Dyregrov (2017) skriver at barns reaksjoner ikke skiller seg mye fra voksnes, de kan føle sinne, savn, skyld, kan sove dårlig og oppleve at de gjør det dårlig på skolen på grunn av dårlig konsentrasjonsevne, dette avhenger av alder og helt små barn kan ha problemer med å forstå hva som har skjedd (Dyregrov og Dyregrov 2017, 17-18). «Forståelse av døden som endelig, som noe som rammer alle og betyr at alle livsfunksjoner opphører, utvikles gradvis gjennom førskolealderen.» (Dyregrov og Dyregrov 2017, 18). Videre skriver de at det vanligvis er mor som er den som har den emosjonelle rollen av foreldrene, og hvis det da er mor som dør, at far da kan trenge råd og veiledning på hvordan fylle den nye rolle (2017, 19). De skriver også at hvis det i en familie er et barn som dør, at da vil mange foreldre bli slått ut av sorgen, og kan miste sin foreldrekapasitet. En slik fraværende foreldre kan skape tilknytningsproblemer (2017, 20). «Tilknytning er et begrep som brukes om det som antas å være et biologisk medfødt mekaniske som regulerer og sikrer barns trygghet og beskyttelse. En trygg tilknytning krever en stabil voksen som reagerer sensitivt på barnets behov.» (Dyregrov og Dyregrov 2017, 20). Dyregrov og Lytje (2021) skriver også om hvis søsken dør, at da vil foreldrene i en periode være følelsesmessig utilgjengelige, og at da kan viktig lærdom gå tap, noe som kan skape problemer for seinere i livet (39). Jeg tenker at det er fullt forståelig for foreldre å være opptatt av sin egen sorg, og være noe utilgjengelige for sine barn i en periode hvis et søsken dør, da tenker jeg det er viktig at helsesykepleier er tilgjengelig og kan veilede foreldre nettopp med denne informasjonen. Vi kan vise forståelse til at dette er vanskelig, og at det ikke er unormal å være opptatt av sin egen sorg, men at det er viktig å støtte og være tilgjengelig for gjenlevende barn også. Hvis de absolutt ikke klarer å være tilstede for gjenlevende barn, må de da sørge for at de forklarer dette for barna sine, og at de ber om hjelp fra nær familie/venner som barna har tilknytning til og kan føle trygghet med.

I forskningen til Akard mfl. (2019) og Meyer-Lee mfl. (2020) sier noen av barna at de kan oppleve vanskeligheter med å fylle tomrom etter den døde, og hvordan forhold til de gjenlevede kan endre seg. Flere av barna i Meyer-Lee mfl. (2020) fortalte hva den døde forelderen hadde av egenskaper, som den gjenlevede ikke klarte gjenskape. Dyregrov og Dyregrov (2017) skriver om barns bearbeiding av sorgen, at de er har behov for informasjon og å bli ivaretatt, og at de merker godt foreldrenes mentale tilstand (2017, 28). Cohen mfl. (2018) skriver om dagligdagse oppgaver som barn kan savne etter at en foreldre er død:

Selv dagligdagse oppgaver som å lage mat og vaske kan ha vært spesielt for barnet, fordi den avdøde deltok i disse oppgavene sammen med barnet på en helt unik måte. For eksempel synger ikke faren den spesielle «middagssangen» som moren pleide å synge, og som barnet assosierte med middagstid, selv om han nå lager mat til barnet. (Cohen mfl. 2018, 292)

Å etablere en ny hverdag og fylle tomrommet etter den som er borte er ikke alltid lett sier en far i studien til Bugge mfl. (2014). I studien diskuterer de hvor viktig det er å identifisere barnas behov, og hvor vanskelig det er for foreldrene å møte disse behovene, og at det er derfor er viktig å bidra til et bedre sorgstøtteprogram som kan hjelpe disse familiene med foreldres og barns sorg samtidig som de etablerer et nytt liv.

Det er viktig å gi informasjon til foreldre om hvordan møte barn i sorg. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet skriver om dette: At det er viktig å være åpen og ærlig om hva som har skjedd. Det er viktig å være direkte, åpen og ærlig på en måte slik at barnet forstår det. Det er viktig å undersøke om barnet forstår hva som har skjedd, ikke bruke ord som at den døde er på reise eller sover, barn kan fort komme til å bruke fantasien sin og lage egne forklaringer på hva som har skjedd. La barnet fortelle på sin egen måte hva som har skjedd (Barne-, ungdoms og familiedirektoratet 2021).

I de yrkesetiske retningslinjer for sykepleier (2019) presiserer de også hvor viktig det er å ta vare på barn som pårørende, sykepleiere har som oppgave å ivareta barns behov som pårørende (NSF 2019). Helsestasjon- og skolehelsetjenesten sitt formål er blant annet å fremme fysisk og psykisk helse (Helsedirektoratet 2020), derfor tenker jeg at veiledning og informasjon til foresatte er viktig for å hjelpe barn i sorg, slik at de opplever mestring i sorgen.

Av egen erfaring når jeg har møtt barn i sorg, opplever jeg at noen ønsker å prate om hvordan de har det i hverdagen, de kan da fortelle at de opplever å ikke orke gå på fritidsaktiviteter, og en elev kunne også fortelle om hvor vanskelig det var å konsentrere seg

i timen og gjøre lekser når hen var hjemme. Jeg opplevde godt samarbeid med kontaktlærer, vi var begge i tett dialog med foresatte og de hadde gitt samtykke til samarbeid mellom helsesykepleier og kontaktlærer. Av egen erfaring har jeg også sett at samarbeid mellom psykologtjenesten i kommunen er en viktig del av å jobbe med barns psykiske helse. I nasjonal faglig retningslinjer for helsestasjon- og skolehelsetjenesten står det at; de kommuner som har ansatte psykologer bør ha rutiner for hvordan samarbeid rundt barna, de skal blant annet bidra til forebyggende og helsefremmende arbeid, og at tilgangen på psykisk helsehjelp er lett tilgjengelig. (Helsedirektoratet 2019)

Dyregrov og Lytje skriver om hva sorg er: «Vi ser sorg som de naturlige følelsene, reaksjonene og savnene et barn opplever etter tapet av en kjær eller nærstående person.» (2021, 13). Videre skriver de også om hvor individuelt dette er hos den enkelte.

Det er i midlertidig viktig å si at opplevelsen av tap alltid er individuell, og i noen tilfeller kan tapet av en besteforeldre som hadde en sentral rolle i barnets liv, være vanskeligere enn tapet av en far eller mor som aldri var der. Derfor bør du som hjelper alltid ta utgangspunkt i barnets opplevelse av tapet når du skal støtte eller hjelpe barnet. (2021, 13)

Dyregrov og Lytje skriver om sorg i ulike alderstrinn at:

«Rundt 7-års alder synes barna å få et bedre grep om, og forståelse av, at døden som er uunngåelig og universell.» (2021, 36) Videre skriver de at:

I denne alderen tenker barn mindre med seg selv som midtpunkt, og de er mer i stand til å ta andres perspektiv, og derved ha større medfølelse med andre som mister søsken eller foreldre, og for egne familiemedlemmer i sorg. Selv om barn allerede før toårsalderen kan trøste og vise omsorg for andre og har evnen til å vise medfølelse (empati), er dette mer uttalt når de blir eldre. Barn som kommer i skolealder, forstår er av årsak og virkning bak hendelser, og de kan være opptatt av rettferdigheten ved ting som skjer – at «onde» ting skjer med «gode mennesker»: «Det var ikke rettferdig at det skulle hende henne, hun var alltid så snill.» Jo større barna blir, desto mer vil de mestre gjennom å skaffe seg informasjon om detaljer ved hendelsen. (Dyregrov og Lytje 2021, 36)

7.0 Oppsummering

Som jeg nevnte i resultatdiskusjon tenker jeg det er viktig med et godt samarbeid med foreldre, lærer (på skole), og de ansatte i barnehagen. Alt etter hvor gamle disse barna er. I skolehelsetjenesten ser jeg virkelig hvor viktig det er med tett samarbeid mellom lærer og helsesykepleier. Jeg tenker at alle barn med behov for hjelp har god nytte av godt samarbeid mellom lærer og helsesykepleier, da lærer kjenner barna i sin klasse veldig godt og ser hvordan de har det i hverdagen, og helsesykepleier kan bidra med sin kunnskap. Videre ser jeg at tverrfaglige møteplasser er veldig nyttig. Fra egen arbeidsplass, som sykepleier i helsesykepleierstilling på en barneskole, har vi slike møter hver måned, hvor saker kan drøftes anonymt eller med foresatte til stede, jeg opplever at foresatte setter veldig stor pris på slike møter, da de kan få råd fra flere yrkesgrupper, med forskjellige innfallsvinkler. Alt ut ifra hva barnet trenger, er dette teamet bestående av fagpersoner som jobber for og mot samme mål; bedre livskvalitet for barnet.

Det er klart behov for videre forskning fra barnets perspektiv rundt sorg. Da sorg hos barn er et relativt nytt, som Atle Dyregrov (2021) skriver at vi ikke skal langt tilbake i tid siden sorg hos barn ikke ble anerkjent (Dyregrov 2021, 91). Derfor trengs det forskning for å skape mer oppmerksomhet rundt barn og sorg, og kunnskap rundt temaet.

Under hele denne prosessen opplevde jeg at det var veldig vanskelig å finne forskning som belyste barnets perspektiv. Det ble mye fokus på hva foreldre synes. Jeg ønsket finne ut hva som var barnas opplevelse av sorg, og hva de opplevde hjalp dem i deres sorg.

Etter at jeg har fullført denne oppgaven sitter jeg igjen med masse kunnskap om hva sorg er, hvordan kommunisere med barn som opplever at noen dør, hvilke råd jeg som helsesykepleier kan gi til foreldre og lærere/barnehageansatte om hvordan møte barn i sorgen. Ikke minst sitter jeg igjen med kunnskapen om at sorg er opplevd individuelt, at den kan gå i bølger, og at for barn oppleves det godt og nyttig å være delaktig i begravelse og tilhørende ritualer. Det er et veldig spennende fagfelt, og jeg kommer til å få god nytte av denne kunnskapen når jeg skal ta fatt på helsesykepleieryrke. Og det gleder jeg meg til!

Referanseliste

- Akard, Terrah Foster, Micah A. Skeens, Christine A. Fortney, Mary S. Dietrich, Mary Jo Gilmer, Kathryn Vannatta, Maru Barrera, Betty Davies, Sarah Wray og Cynthia A. Gerhardt. 2019 «Changes in Siblings Over Time After the Death of a Brother or Sister From Cancer» *Cancer Nursing* 42: 20-27.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29489479/>
- Bergsagel, Ingvald. 2022. «Under halvparten har rutiner for å ivareta barn som pårørende» Sykepleien. Publisert 24.03.2022. <https://sykepleien.no/2022/04/under-halvparten-har-rutiner-ivareta-barn-som-er-parorende>
- Buudir.no 2021. Barn i sorg- når barn mister en de er glad i.
https://www.buudir.no/Foreldrehverdag/Barn_i_sorg_nar_barn_mister_en_de_er_glad_i/ Hentet 04.09.2021
- Bugge, Kari E., Philip Darbyshire, Eline Grelland Røkholt, Karen Therese Sulheim Haugstvedt og Sølvi Helseth. 2014. «Young Children`s Grief: Parents`Understanding and Coping» *Death Studies* 38:1, 36-43,
<https://doi.org/10.1080/07481187.2012.718037>
- Cohen, Judith A., Anthony P. Mannarino og Esther Deblinger. 2018. *Behandling av traumer og traumatisk sorg hos barn og ungdom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalland, Olav. 2017. *Metode og Oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Dyregrov, Atle. 2010. *Å ta avskjed. Ritualer som hjelper barn gjennom sorg*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dyregrov, Atle. 2021 «Komplisert sorg hos barn og unge.» I *Sorg og komplisert sorg*, redigert av Kristensen, Pål, Kari Dyregrov og Atle Dyregrov, 91-103. Bergen: Fagbokforlaget
- Dyregrov, Atle og Kari Dyregrov. 2017. *Mestring av sorg. Håndbok for etterlatte og hjelpere*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dyregrov, Kari og Atle Dyregrov. 2007. *Sosialt nettverksstøtte ved brå død. Hvordan kan vi hjelpe?* Bergen: Fagbokforlaget.
- Dyregrov, Kari og Atle Dyregrov. 2016. «Barn som mister foreldre» *Scandinavian Psychologist*, 3, e9. <https://doi.org/10.15714/scandpsychol.3.e9>
- Dyregrov, Atle og Martin Lytje. 2021. *Håndbok i barns sorg*. Bergen: Fagbokforlaget
- Fonn, Marit. 2022. «Barn som er pårørende må få lyst til å komme til oss

- helsesykepleiere» Sykepleien. Publisert 07.04.2022.
<https://sykepleien.no/2022/03/barna-som-er-parorende-ma-fa-lyst-til-komme-til-oss-helsesykepleiere>
- Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Ikrafttredelse 1.november 2018.
https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-10-19-1584#KAPITTEL_1
- Helsedirektoratet. 2019. «Psykolog: Helsestasjon, skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom skal samarbeide med psykolog og kommunens øvrige psykiske helsetjenester.» Oppdatert 11 november 2019.
<https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten/fellesdel-samhandling-og-samarbeid#psykolog-helsestasjon-skolehelsetjenesten-og-helsestasjon-for-ungdom-skal-samarbeide-med-psykolog-og-kommunenes-ovrige-psykiske-helsetjenester-praktisk>
- Helsedirektoratet. 2020.«Metode og prosess». Oppdatert 25. juni 2020.
<https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten/metode-og-prosess>
- Helsedirektoratet. 2022. «Oppdage psykiske plager og lidelser: Skolehelsetjenesten bør ha fokus på å oppdage psykiske plager og lidelser.» Oppdatert 08.02.2022.
<https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten/skolehelsetjenesten-520-ar/helseundersokelse-og-helsesamtale#oppdage-psykiske-plager-og-lidelser-skolehelsetjenesten-bor-ha-fokus-pa-a-oppdage-psykiske-plager-og-lidelser>
- Helsepersonelloven § 10a. Helsepersonells plikt til å bidra til å ivareta mindreårige barn som er pårørende til foreldre eller søsken, endret ved lov 16. juni 2017 nr. 53.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64/KAPITTEL_2#%C2%A75
- Helsepersonelloven §10b. Helsepersonells plikt til å bidra til å ivareta mindreårige barn som er etterlatte etter foreldre eller søsken, tilføyd ved lov 16. juni 2017 nr. 53.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64/KAPITTEL_2#%C2%A75
- Jonas-Simpson, Christine, Rose Steel, Leeat Granek, Betty Davies og Joann O`Leary. 2015. *Always With Me: Understanding Experiences of Bereaved Children Whose Baby Sibling Died*. *Death Studies*, 39:4, 242-251.
<https://doi.org/10.1080/07481187.2014.991954>
- Kentor, Rachel A. og Julie B. Kaplow. 2020. *Supporting children and adolescents*

following parental bereavment: guidance for health-care professionals. Lancet Child Adolesc Health 2020; 4: 889-898. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30184-X](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30184-X)

- Kristensen, Pål. 2021. «Historiske perspektiver på komplisert sorg.» I *Sorg og komplisert sorg*. Redigert av Kristensen, Pål, Kari Dyregrov og Atle Dyregrov. 49-57. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kristensen, Pål, Kari Dyregrov og Atle Dyregrov. 2021. «Nyere forståelse av sorg» I *Sorg og komplisert sorg*. Redigert av Kristensen, Pål, Kari Dyregrov og Atle Dyregrov. 23-37. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvello, Øivind. 2011. *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Lytje, Martin, Atle Dyregrov. 2021. *When Young Children Grieve: Supporting Bereaved Children from the Perspective of Daycare Staff*. Scandinavian Journal of Educational Research. <https://doi.org/10.1080/00313831.2021.1939143>
- Meyer-Lee, Callie B., Jeffrey B. Jackson og Nicole Sabatini Gutierrez. 2020. The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families 2020, Vol. 28(3) 247-256. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1066480720926582>
- Mælan, Ellen Nettet og Hege E. Tjomsland. 2021. Tverrfaglig samarbeid. I *Folkehelse og Livsmestring i skolen. I fag, på tvers av fag og som en helhetlig tilnærming*. Redigert av Tjomsland, Hege. E, Nina Grieg Viig og Geir Kåre Resaland. 71-82. Bergen: Fagbokforlaget.
- Norsk sykepleieforbund (NSF) 2019. *Yrkesetiske retningslinjer*. Hentet 28 april 2022. <https://www.nsf.no/etikk-0/yrkesetiske-retningslinjer>
- Raundalen, Magne. 2008. «Barn som lever med vold i familien» I *Krisepsykologi i praksis*, redigert av Kari Dyregrov og Atle Dyregrov, 151-171. Bergen: Fagbokforlaget.
- Røkholt, Eline Grelland og Kari Elisabeth Bugge. 2017. «Skolebarn og sorg.» I *Sårbare skolebarn*. Redigert av Lisbeth Gravidal Kvarme, 90- 109. Bergen: Fagbokforlaget.
- Søfting, Gunn Helen, Atle Dyregrov og Kari Dyregrov. 2016. Because I'm Also Part of the Family. Children`s Participation in Rituals After the Loss of a Parent or Sibling: A Qualitative Study From The Children`s Perspective. OMEGA- Journal of Death and Dying. Vol. 73(2) 141-158. <https://doi.org/10.1177%2F0030222815575898>
- Weber, Megan, Anette Alvariza, Ulrika Kreicbergs og Josefin Sveen. 2019.

«Communication in families with minor children following the loss of a parent to cancer.» *European Journal of oncology Nursing* 39: 41-46.

<https://doi.org/10.1016/j.ejon.2019.01.005>

Vedlegg 1

PICO skjema	Søkeord
P	child
I	Greif bereavment
C	coping
O	

Vedlegg 2

Søkeord	Dato	Database	Antall treff	Leste titler	Leste abstrakter	Leste artikler	Inkluderte artikler
Exp Grief/	14.03.22	Ovid Nursing	621				
Exp Child/	14.03.22	Ovid Nursing	47172				
Exp Coping/	14.03.22	Ovid Nursing	3509				
1 and 2	14.03.22	Ovid Nursing	178				
3 or 4	14.03.22	Ovid Nursing	3662				
Exp death/	14.03.22	Ovid Nursing	16752				
5 and 6	14.03.22	Ovid Nursing	247				
Limit 7 to yr = «2012-current»	14.03.22	Ovid Nursing	216	216	8	3	2

Inkluderte artikler: Communication in families with children following the loss of a parent to cancer og Changes in Siblings Over Time After the Death of a Brother or Sister From Cancer

Søkeord	Dato	Database	Antall treff	Leste titler	Leste abstrakter	Leste Artikler	Inkluderte artikler
Parents death*.mp.	26.04.22	Ovid PsycINFO	196	196	1	1	1
Parentally bereaved children.mp.	26.04.22	Ovid PsycINFO	90	90	1	1	1

Inkluderte artikler: Long-Term Experiencing of Parental Death During Childhood: A Qualitative Analysis og When Young Children Grieve: Supporting Bereaved Children from the Perspective of Daycare Staff.

Manuelt søk 7 mars 2022:

Søkeord: Bereaved children, Children`s grief

Artikkel inkludert: Always With Me: Understanding Experiences of Bereaved Children Whose Baby Sibling Died.

Manuelt søk i google scholar 10 mars 2022:

Søkeord: children, grief, parent og death.

Artikkel inkludert: Young Children`s Grief Parents` Understanding and Coping

Manuelt søk i google scholar 25 april 2022:

Søkeord: Children`s grief og Children`s Perspective.

Artikkel inkludert: Because I`m Also Part of the Family. Children`s Participation in Rituals After the Loss of a Parent or Sibling: A Qualitative Study From The Children`s Perspective.

Vedlegg 3

Forfattere	Christine Jonas-Simpson, Rose Steele, Leeat Graek, Betty Davies & Joann O`Leary
År	2015
Land	Canada
Tidsskrift	Death Studies
Tittel	Always With Me: Understanding Experiences of Bereaved Children Whose Baby Sibling Died
Hensikt	Undersøke opplevelsene til barns sorg etter at søsken var døde, i en kontekst av familieliv og skolehverdag
Metode	Kvalitativ
Deltagere	5 gutter og 4 jenter, 4-17 år
Hovedfunn	Undersøkelsen bidrar til forståelse av barn i sorg, som har mistet et nyfødt søsken. Funnene viser at båndet mellom søsknene utvikler seg etter dødsfallet. Og denne forståelsen kan brukes av foreldre, lærere og andre skolepersonell for å hjelpe sorgprosessen etter dødsfallet.
Etisk Vurdering	Etisk godkjenning ble gitt av York Universitetets Human Participants Review Committee

Vedlegg 4

Forfatter	Megan Weber, Anette Alvariza, Ulrika Kreicbergs og Josefin Sveen
År	2019
Land	Sverige
Tidsskrift	European Journal of Oncology Nursing
Tittel	Communication in families with children following the loss of a parent to cancer
Hensikt	Utforske kommunikasjon i familier hvor en foresatt er død, fra perspektivet til barnet og den gjenlevende forelderen.
Metode	Kvalitativ
Deltagere	4 familier var inkludert, med barn over 3 år som har mistet en foreldre i kreft i løpet av de siste 3 årene.
Hovedfunn	4 funn: -viktigheten med åpen og ærlig kommunikasjon -nye utfordringer som påvirker kommunikasjonen -kommunisere behovet for hjelp -prate om/minnes den døde foreldren
Etisk vurdering	Regional Etisk komite 2016/1192-31/1

Vedlegg 5

Forfatter	Kari E. Bugge, Philip Darbyshire, Eline Grelland Røkholt, Karen Therese Sulheim Haugstvedt & Solvi Helseth.
År	2014
Land	Norge
Tidsskrift	Death Studies
Tittel	Young Childrens`s Grief Parents`Understanding and Coping
Hensikt	Ville ha foreldrenes forståelse av deres barns uttrykk i sorgen og hvordan de støtter barns mestringsevne
Metode	Kvalitativ
Deltagere	12 foreldre som hadde benyttet sorgstøtte- program
Hovedfunn	Foreldre som håndterer deres barns sorg.Balansere det å skjerme og inkludere, informere og skremme, og det å skape en ny hvordan og samtidig ta vare på minnene fra det gamle
Etisk vurdering	Godkjent av Helse-service etiske komite

Vedlegg 6

Forfatter	Gunn Helen Søfting, Alte Dyregrov og Kari Dyregrov.
År	2016
Land	Norge
Tidsskrift	OMEGA- Journal of Death and Dying
Tittel	Because I'm Also Part of the Family. Children`s Participation in Rituals After the Loss of a Parent or Sibling: AQualitative Study From The Children`s Perspective
Hensikt	Undersøke hvordan norske barn blir inkludert i ritualer relatert til døden etter tapet av et søsken eller en foreldre, hvordan de opplevde sin egen deltagelse og å utforske hvilken mening ritualene hadde for dem.
Metode	Kvalitative intervju
Deltagere	11 barn, fra 8-12 år
Hovedfunn	<p>Alle barna var glade for at de deltok i begravelsen og tilhørende ritualer, til og med de som egentlig ikke ønske å være med. Ut i fra deres egne erfaringer anbefaler de andre barn også til å ta del i begravelse og forberedelse til dette. De uttrykker at de hadde blitt lei seg hvis de ikke ha hatt muligheten, eller var blitt fratatt muligheten til å delta.</p> <p>Tre kategorier pekte seg frem: 1: Å bli inkludert som et familiemedlem 2: Å se selv 3: Få si farvel</p>
Etisk vurdering	Norsk regional komite for medisinsk og helseforskning etikk.

Vedlegg 7

Forfatter	Terrah Foster Akard, Micah A. Skeens, Christine A. Fortney, Mary S. Dietrich, Mary Jo Gilmer, Kathryn Vannatta, Maru Barrera, Betty Davies, Sarah Wray og Cynthia A. Gerhardt.
År	2019
Land	USA/Canada
Tidsskrift	Cancer Nursing
Tittel	Changes in Siblings Over Time After the Death of a Brother or Sister From Cancer
Hensikt	Undersøke foreldre og søsken mestring og hvordan de takler dødsfallet av barnet/søsken etter kreft.
Metode	Semistrukturert intervju
Deltagere	27 familier var inkludert. 21 mødre, 15 fedre og 26 barn/søsken. Gjennomsnittsalder på søsken var 12,3 år.
Hovedfunn	Ser hvordan dødsfall av et søsken påvirker en familie over tid. Sykepleier kan oppfordre til åpen kommunikasjon til de gjenlevende søsknene og foreldrene, som en beskyttelsesfaktor for deres pågående sorg.
Etisk vurdering	Institusjonell vurderingsnemnd

Vedlegg 8

Forfatter	Martin Lytje og Atle Dyregrov
År	2021
Land	Norge/Danmark
Tidsskrift	Scandinavian Journal of Educational Research
Tittel	When Young Children Grieve: Supporting Bereaved Children from the Perspective of Daycare Staff.
Hensikt	Utforske hvordan barnehageansatte oppfatter barns reaksjoner på sykdom og tap en en foresatt, behovet for støtte til de etterlatte barna og de ansattes rolle som støttespillere.
Metode	Fokusgrupper
Deltagere	23 ansatte fra åtte danske barnehager
Hovedfunn	Studiens funn var at ansatte var opptatt av å hjelpe barnet å åpne seg opp om hva som hadde skjedd, bearbeide sorgen og bli en del av barnehagehverdagen igjen på en positiv måte.
Etisk vurdering	Intern etikkgjennomgang før godkjenning. Ikke et krav om godkjenning av etisk komite av et slikt prosjekt i Danmark.

Vedlegg 9

Forfatter	Callie B. Meyer-Lee, Jeffrey B. Jackson og Nicole Sabatini Gutierrez.
År	2020
Land	USA
Tidsskrift	The Family Journal
Tittel	Long-Term Experiencing of Parental Death During Childhood: A Qualitative Analysis.
Hensikt	Hvordan opplevde voksne det å miste en foreldre når de var barn.
Metode	Kvalitativ studie
Deltagere	12 voksne
Hovedfunn	6 områder: 1; Psykologisk påvirkning 2; Omstendighetene rundt dødsfallet 3; Familieforhold 4; Tap av rammer, støtte og personlig identitet 5; Triggere for langvarig sorg 6; Langtidseffekt på foreldredød
Etisk vurdering	Institusjonell vurderingsnemnd